

**KO GOVORI U IME
ISLAMA?
ŠTA MILIJARDA
MUSLIMANA ZAISTA
MISLI?**

John L. ESPOSITO i Dalia MOGAHED*

* Ovaj prilog sažetak je istoimenog djela koje je objavio „Gallup Press“, New York, 2007. Sažetak je priredila organizacija „American Muslims for Constructive Engagement“. Cjelovit prijevod knjige objavljen je nedavno u izdanju Udruženja ilmijje IZ u BiH

Mnogi Amerikanci vjeruju da je islam proizveo neku vrstu kulture antizapadnih terorista. Uistinu, El-Kaida i drugi teroristi ispovijedaju ubijanje u ime islama. Njihova djela i akcije proizvele su širom svijeta dalekosežnu štetu muslimanima na način da su stvorile atmosferu straha. Još gore je to što je stotine hiljada ljudi ubijeno od 11. septembra 2001. godine, a većina su bili civili. Ali, djela ovih fanatika ne predstavljaju stvarnu sliku islama. Umjesto toga, možemo reći da većina od 1,3 milijarde muslimana širom svijeta predstavljaju pravu istinu o islamu – to je religija koja podržava mir i osuđuje terorizam bilo koje vrste.

Opsežna anketa provedena putem „Gallupove“ svjetske ankete („Gallup World Poll“) otkrila je istine o muslimanima svijeta i njihovim pogledima – istine koje se ne vide putem medija i koje ne predstavljaju istine koje su kreirale mnoge svjetske vlade ili zapadnjačke vanjske politike. Ovi

Teroristi nisu jedini koji su odgovorni za nerazumijevanje islama širom Zapada, u Evropi i Americi. Na mnoge načine, tog nerazumijevanja ima na obje strane, među vladama i u medijima. Takav odnos formirao je „nas“ i „njih“ te je stvorio monolitan pogled na islam. Kako je otkrila „Gallupova“ svjetska anketa, takva monolitna percepcija je i netačna i pojednostavljena

muslimani su sve dosad bili ušutkivana većina. Sve donedavno, u najvećem dijelu nije ni postojalo nijansirano razumijevanje muslimana van muslimanskih zajednica. Većina ozbiljnih muslimanskih građana bili su u sjeni onoga što je činila manjina iz reda muslimana, ona koja javno demonizira Zapad i smatra ga neprijateljem islama, te ga smatra odgovornim za sve socijalne i ekonomske probleme u muslimanskim zemljama.

Teroristi nisu jedini koji su odgovorni za nerazumijevanje islama širom Zapada, u Evropi i Americi. Na mnoge načine, tog nerazumijevanja ima na obje strane, među vladama i u medijima. Takav odnos formirao je „nas“ i „njih“ te je stvorio monolitan pogled na islam. Kako je otkrila „Gallupova“ svjetska anketa, takva monolitna percepcija je i netačna i pojednostavljena.

Muslimani čine veoma široku i šaroliku populaciju. Kur'an i islam-vjera ne podržavaju terorizam, napadanje Zapada, autokratiju i tlačenje bilo koga, posebno žena. Širom Srednjeg Istoka, Azije i

Afrike, vladajuće politike nisu one koje oslikavaju istinska uvjerenja muslimana ili interese umjerenih muslimana. Na kraju, riječ „islam“ dijeli isti arapski korijen kao i riječ za mir (selam).

Bazirano na „Gallupovim“ istraživanjima, „sukob civilizacija“ nije neizbježan između muslimana i Zapada. Problem imidža islama proizlazi iz monolitnog stereotipa religije – Zapad, posebno Amerika, sudi o muslimanima i islamu na osnovu akcija i dijela ekstremističke manjine, koja ne predstavlja pobožne i praktične muslimane. Teroristi djeluju polazeći od militantne teologije izrođene iz političke radikalizacije religije.

Neočekivana otkrića

Iscrpnji i detaljni odgovori hiljada muslimana širom svijeta na pitanja iz ovog istraživanja otkrili su veoma iznenađujuće zaključke koji se protive Zapadnim stereotipima o muslimanima:

– Muslimani nemaju monolitan pogled na Zapad. Umjesto toga, oni kritiziraju pojedinačne zemlje i njihove politike, ne nužno njihove religije.

– Snovi muslimana o budućnosti fokusiraju se na bolja ekonomska vremena i poslove, a ne na džihad.

– Muslimani, poput Amerikanaca, uvijek odbacuju radikale i njihove napade na civile. U manjini su oni koji podržavaju terorizam.

– Ono što muslimani najviše cijene na Zapadu jest tehnologija i demokratija; iste odgovore su dali i sami Amerikanci kad im je postavljeno istovjetno pitanje.

– Ono što muslimani najmanje cijene na Zapadu jest moralni posrtaj i rušenje tradicionalnih vrijednosti; iste odgovore su dali i sami Amerikanci.

– Muslimanke žele jednaka prava i također žele da religija bude dio društva.

– Muslimani širom svijeta smatraju da Zapad može unaprijediti svoje veze sa muslimanima

putem ublaživanja svojih pogleda i pokazujući poštovanje prema muslimanima i islamu.

– Većina muslimana ne želi, poput Amerikanaca, da religijske vođe prave ustav, ali favorizira ju religijski zakon kao izvor zakonodavstva.

Metodologija

„Gallup“ je prikupio dokaze iz iscrpne analize provedene između 2001. i 2007. godine.

Uzorci uzeti širom svijeta predstavljaju 90% od 1,3 milijarde muslimana u više od 35 zemalja sa predominantnom ili značajnom muslimanskom populacijom. „Gallup“ je intervjuirao najmanje 1.000 ljudi iz svake zemlje. Intervjui su trajali uživo po sat ili 30 minuta telefonom.

Od 1.000 i više anketiranih ljudi iz svake zemlje, oni su izabirani nasumce iz urbanih i ruralnih područja. Također, bili su raznih godišta, različitog životnog iskustva i različitog stepena obrazovanja. „Gallup“ je odabrao reprezentativne predstavnike muslimana iz različitih regija pojedinih zemalja da bi se izbjegao disproporcionalni fokus na gradove. Podaci iz ovih anketa čine osnovu ove knjige, što omogućuje da statistika određuje odgovore.

U „Gallupovoj“ tradiciji reprezentativnog anketiranja, ova saznanja precizno prikazuju svjetsku muslimansku populaciju.

Ko su muslimani?

Uprkos negativnoj sjeni bačenoj na muslimane 11. septembra i kasnije, Amerikanci još uvijek znaju vrlo malo o islamu i muslimanima. Uпитani 2005. o tome šta najviše cijene kod muslimana, Amerikanci su odgovorili: „Ne znam“ ili: „Ništa“. Uprkos ovome, „Gallupova“ anketa otkrila je mnoge specifične detalje o tome u šta muslimani vjeruju i šta cijene.

Zbog činjenice da su muslimani uistinu tako različita i šarolika populacija, anketa ovih razmjera najbolje pokazuje tačnu sliku o tome ko su oni zapravo.

Također, od velike važnosti za cjelovito razumijevanje muslimana svijeta jest ostaviti po strani senzacionalne napise i slike nasilja u medijima, što često utiče na način percipiranja islama.

Većina muslimana svijeta živi u Aziji i Africi, ne u arapskim zemljama. Najveće zajednice su u Nigeriji, Indoneziji, Bangladešu, Pakistanu i Indiji.

Stoga je pogrešna široko rasprostranjena percepcija da je islam religija samo Arapa. Muslimani vjeruju da su Arapi narod izabran kao prvi recipijenti islama, ali da je islam univerzalna religija koju trebaju prigrliti svi narodi.

Muslimani širom svijeta su različiti, kao i zemlje koje predstavljaju, u njihovoj kulturi, bogobožnosti, dosljednosti u slijedenju muslimanske tradicije, jeziku, načinu života i mnogo drugog. Muslimani su većina u 57 različitih zemalja, a lokalni ambijent i predislamska historija zemalja u kojima žive obilježavaju ponašanje i praksu pripadnika islama.

Poput jevreja i kršćana, muslimani široko variraju u pitanju svog načina života i stepenu bogobožnosti. Sunnije i šiije jednako mogu biti odani vjeri, konzervativni, fundamentalisti, reformisti, sekularisti, umjereni ili ekstremisti.

Osamdeset pet procenata nuslimana su sunnije. Nasuprot tome, šiije predstavljaju 15%

Uprkos tiranskom zakonodavstvu koje ograničava islamski način života, 90% muslimana kaže da je religija važan dio njihovih svakodnevnih života i oznaka identiteta.

muslimana u svijetu i prevladavaju u Iranu, Iraku (među iračkim Arapima) i Bahreinu. Poput razlike u prakticiranju islama, razlika postoji i među muslimankama i ona varira u onih 57 zemalja gdje muslimani žive u većini. Na nekim mjestima se zabranjuje ženama da voze ili da glasaju, a na drugim se blagonaklono gleda na žene na liderskim pozicijama. Naprimjer, žene su u većini na univerzitetima u Iranu i Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Žene imaju čelne položaje u vladi u Turskoj, Indoneziji, Pakistanu i Bangladešu te zauzimaju pozicije u parlamentu i kabinetima mnogih zemalja.

Slično tome, općevažeći zaključci ne mogu se donijeti ni o ekonomskom, političkom i socijalnom razvoju zemalja u kojima su muslimani većina. Ovi uvjeti također variraju – naftom bogate zemlje su na suprotnom kraju u odnosu na nerazvijene zemlje, kao što je Jemen.

Karakteristike političkih i vjerskih radikala također dolaze u mnogim oblicima i ispoljavaju različite stepene i tipove uticaja u svakoj zemlji.

Članovi i bivši članovi islamskih organizacija služe u kabinetima i kao premijeri i predsjednici država.

Važnost vjere: Realnost političkog i ekonomskog života u zemljama u kojima su muslimani većina, kako izgleda, ne umanjuje vjerovanje većine muslimana. Uprkos tiranskom zakonodavstvu koje ograničava islamski način života, 90% muslimana kaže da je religija važan dio njihovih svakodnevnih života i oznaka identiteta. Uz to, većina muslimana bi željeli neki oblik zakonodavstva inspiriranog šerijatom koji bi bio prisutan u njihovim vladama. Mnogim muslimanima religija predstavlja duhovnu i mentalnu mapu koja im pokazuje gdje je smisao i ona ih vodi u životu, a šerijat je nastavak tog vođenja.

Muslimani su privrženi svojim tradicijama i običajima vezanim za islam – većina ih je takvih u zemljama u kojima muslimani predstavljaju većinu. Između 87 i 96% takvih je u Egiptu, Turskoj, Saudi-

u islamu. Upitani o značenju riječi „džihad“, anketirani na Srednjem Istoku i u nearapskim zemljama rekli su: „To je dužnost prema Bogu“, „Obavezivanje na težak rad“ te: „Promoviranje mira, harmonije ili kooperacije i pomaganje drugima“. Manjina u Pakistanu, Iranu i Turskoj i većina u Indoneziji odgovorili su da je „borba protiv neprijatelja islama“ primjereno ispunjenje obaveze džihada. Opet, ovo bi odgovaralo u kontekstu samoodbrane ili bi se moglo interpretirati ne kao ubijanje već kao pokušaj da se opovrgnu antiislamski stavovi. Oni koji opravdavaju ofanzivno, a ne defanzivno nasilje ne slijede istinske postavke islama.

Kao što smo vidjeli, islam ne izjednačava džihad sa bombašima samoubicama ili teroristima. Ta riječ muslimanima ima samo pozitivne konotacije. Da bi istinski shvatili muslimane, nemuslimani moraju razumjeti pravo značenje ove riječi. Izjednačavanje terorističkih akata sa džihadom ne samo da vrijeđa mnoge muslimane, već može služiti

Kad govorimo o demokratiji, mnogi muslimani cijene demokratske principe uprkos tome što je demokratija u muslimanskim zemljama rijetkost. Oni obično vjeruju da je demokratija sukladna islamskim vrijednostima. Najpopularniji cilj je hibridna vlada gdje demokratska i religiozna načela djeluju zajedno

jskoj Arabiji i Jordanu. U prilog činjenici da religija igra središnju ulogu u životima većine muslimana, govori i to da najveći broj stanovnika u muslimanskim zemljama kaže kako njihovi život ima svrhu i cilj. Takvih je 90% Egipćana i 91% Saudijaca.

Džihad: Pored pet stubova islama (svjedočenja vjere, namaza, posta, zekjata i hadža), postoji jedna islamska praksa za koju se kaže da je šesti stub vjere. Džihad, često pogrešno tumačena riječ, koncept je koji nemuslimani konfuzno i pogrešno razumijevaju. Džihad nije podstrekivanje rata, već se definira kao generalna „borba“ za Boga. Ona se manifestira nošenjem mahrame na univerzitetima i školama, skupljanjem novca za širenje islama, pa čak i pokušajima pojašnjavanjem šta islam znači i prkos stereotipima. Muslimani idu putem džihada jer žele živjeti u skladu sa postavkama islama. Kur'an dopušta borbu samo u samoodbrani. Bombaši samoubice, terorizam, ubistva nevinih ljudi i atentati na lidere nisu džihad, niti su legitimni

kao izgovor akcijama onih koji ovu riječ zloupotrebljavaju. Uprkos tome, riječ džihad korištena je da se opišu pokreti u Afganistanu tokom sovjetske okupacije i u većini muslimanskih borbi kojima je cilj otpor neprijatelju i oslobađanje. Također je korištena da se opravda ekstremizam i terorizam.

Mnogi muslimani se slažu da je „sveti rat“ neislamski i ne izjednačavaju taj termin sa terminom džihad. Džihad je najbolje razumjeti kao požrtvovanje i borbu koja postaje nasilna samo kad je neko napadnut i u kom slučaju odmazda ne smije pogađati civilne ciljeve.

Porodica i kultura: Često citirani primjer važnosti porodice u islamu je tvrdnja Poslanika Muhameda da su majke vrednije poštovanja od bilo koga drugoga te tri puta važnije od očeva. Visok status majčinstva nosi u sebi ulogu majki kao nositeljica kulture i snage za moralni poredak u porodici.

Ogromna većina muslimana anketiranih u devet većinski muslimanskih zemalja smatra veoma

važnim brak i djecu. Muslimani kažu da im se najviše sviđe prisustvo familijarnih veza u muslimanskim društvima. Većina anketiranih dijele mišljenje da imaju „mnogo ljubavi u svojim životima“.

Porodični zakon je srce šerijata, a riječ „šerijat“ doslovno znači „put ka vodi“, ali se interpretira kao „put ka Bogu“ – muslimanski „moralni kompas“. O šerijatu ćemo više nešto poslije, ali on je centralna komponenta islama.

Demokratija ili teokratija?

Kad govorimo o demokratiji, mnogi muslimani cijene demokratske principe uprkos tome što je demokratija u muslimanskim zemljama rijetkost. Oni obično vjeruju da je demokratija sukladna islamskim vrijednostima. Najpopularniji cilj je hibridna vlada gdje demokratska i religiozna načela djeluju zajedno.

Mali je broj demokratskih društava na Srednjem Istoku, tako da je „Gallupova“ svjetska anketa ocjenjivala je li islam nepodudaran sa demokratijom. Ovo istraživanje poteže pitanje preferiraju li muslimani teokratiju ili demokratiju. Na kraju, „Gallup“ je anketirao muslimane širom svijeta da bi utvrdio njihova razmišljanja o američkoj vanjskoj politici kako bi promovirao demokratiju u zemljama u kojima su muslimani većina.

U ovom vremenu, samo je jedna od četiri vlade u zemljama u kojima muslimani čine većinu bila izabrana demokratski. Mnoge takozvane demokratske vlade tipično su dotjerane, tako da, recimo, Hosni Mubarek iz Egipta osvaja između 90 i 100% glasova. Nadalje, ove vlade obično ograničavaju ili zabranjuju opoziciju i slobodu govora i poprilično su neprijateljski nastrojene prema drugim političkim partijama i nevladinim organizacijama koje djeluju u njihovoj zemlji.

Razlozi odsustva demokratije u zemljama u kojima su muslimani većina nisu posve unutarnji. Sadašnje postavke zemalja i granica – ne uvijek i nacija – velikim su dijelom kreacija evropske kolonijalne vladavine i vlada poslije Drugog svjetskog rata. Americi i Evropi trebala su stoljeća, pa i mileniji da se pomjere iz stepena monarhije do modernih demokratskih država, sa ratovima i revolucijama između toga. Nasuprot tome, mnoge zemlje u kojima su muslimani većina postale su nacionalne države sredinom 20. stoljeća. Kolonijalne sile su u

muslimanskom svijetu često odabirale i odobravale granice i neizabrane vladare.

Zapadni posmatrači trebaju znati da su granice na Srednjem Istoku i Indiji, Pakistanu i Bangladešu u mnogim slučajevima postavljene nezavisno od stanovnika tih zemalja. Ove granice proizvele su slabe nacionalne države sa nedemokratskim, autoritativnim vladama. Cijeli etniciteti i plemena koja datiraju tu stoljećima pocijepani su tim granicama. Evo nekoliko činjenica o pojedinim državama i političkoj nestabilnosti koja je proistekla iz toga. Britanija je uspostavila sadašnje granice između Pakistana i Indije, kreirajući tako sporno područje Kašmira. Uslijedile su migracije i ratovi između muslimana i hindusa, dovodeći tako do nastajanja Bangladeša. Francuska je uspostavila moderne granice Libana. Britanija je uspostavila granice Kuvajta i Iraka i podijelila Palestinu i Jordan. Jordanska aneksija Zapadne Obale iz 1950. godine dovela do jordanske vladavine nad većinskom palestinskom populacijom. Nakon što su monarhije iz ovog regiona bile zbačene 1950-ih i 1960-ih, vojni vladari su ih zamijenili u Egiptu, Libiji i Iraku.

Sve od II. svjetskog rata, većinu srednjoistočnih vlada (uključujući Pakistan, Indoneziju i Bangladeš) vodile su strane vojne hunte, diktatori i monarhije bez političke stabilnosti. Politička nestabilnost vodi do ekonomske i socijalne nestabilnosti te je ovo uglavnom bilo ili jest stanje tih zemalja, s izuzetkom monarhija iz Perzijskog zaljeva bogatih naftom.

Kad se radi o Iranu, strane zemlje ispoljile su veliki uticaj nad vladom poslije II. svjetskog rata, uzrokujući nestabilnost. Britanija, Rusija i Sjedinjene Američke Države su, sa katastrofalnim posljedicama, podržavale različite vladare. Udar koji su podržale Sjedinjene Američke Države 1953. godine, doveo je do autokratije pod vodstvom šaha. Antiamerički sentiment slijedili su tokom Iranske revolucije 1979., što je uzrokovalo dramatičnu polarizaciju zapadnih i autokratskih vrijednosti u Iranu tokom tog vremena. U cjelini, vladini politički, vojni i ekonomski neuspjesi prouzrokovali su široko razočarenje među populacijom, posebno zato što su neke države postale zavisne od Zapada. Ova situacija oduzela je muslimanima njihov izvor identiteta i vrijednosti te, shodno tome, i njihovu snagu i jedinstvo. Ipak, ostao je vrlo jak religiozni i kulturalni identitet.

Ova situacija stvara problem kad je u pitanju vanjska politika Sjedinjenih Američkih Država. Namjera da se stvori demokracija širom svijeta, osnovna je postavka američke politike. Ipak, Amerika nije bila uspješna u izvozu demokratije, a one građane koji su željeli demokratiju nisu uvijek podržale njihove vlade. Američka politika šalje pomiješane signale, podržavajući i naginjući ka autokratskim vladama Srednjeg Istoka zbog nafte i Irana te zbog sveukupne podrške Izraelu. Tamo gdje je američka politika imala dobru namjeru, nekad nije bila dobro informirana. Kao rezultat toga, građani u mnogim državama u kojima su muslimani većina nisu očarani Amerikom i čak otvoreno mrze njenu vanjsku politiku. Ambivalentne su naspram Zapada države čija su društva postala ponešto pozapadnjačena.

Šta Muslimani stvarno žele: demokratiju i šerijat? Uprkos svemu, "Gallupova" analiza pokazuje da su političke slobode i opća sloboda, pravičan sudski sistem i sloboda govora ono što anketirani najviše cijene u zapadnom društvu. Većina njih koji su anketirani u Svjetskoj snketi navode da bi željeli neku vrstu reprezentativne vlade, kao i neke slobode koje Zapad uživa: slobodu govora, ekonomski rast, relativnu stabilnost u politici i javnu sigurnost. Ogromna većina svih anketiranih nacija kažu da bi sloboda govora trebala biti zagarantirana ustavom. Ovo je veoma iznenađujuće onima sa uobičajenim mišljenjem da muslimanski svijet nije kompatibilan sa demokratijom.

Nedemokratski trendovi ne sugeriraju odbacivanje demokratije. Oni vode do pitanja: Koju ulogu treba imati religija u zemljama sa većinskim muslimanskim stanovništvom? Islam je bio vrlo prisutan u politici Sjeverne Afrike, Jugoistočne Azije i Srednjeg Istoka. Ogromna većina navodi podjednaku važnost islama i demokratije kao osnove za kvalitet njihovih života i za budući progres muslimanskog svijeta. U mnogim zemljama islamski orijentirani kandidati pobijedili su na lokalnim i nacionalnim izborima.

Mnogi muslimani željeli bi zakon baziran na islamu ili šerijatu kao izvoru vladine politike. Važno je naglasiti da šerijat sam po sebi nije sistem zakona. Šerijat je opisan kao fiksni moralni kompas za mapu islamskog zakona ili fikha. Šerijat nije tlačenje i odsijecanje udova, već kolektivni osjećaj odgovor-

nosti i moralna osnova zakonodavstva. Mnogi muslimani vjeruju da primjeri poput onoga jedne Nigerije koja je osuđena na smrt kamenovanjem zbog trudnoće van braka izlaze iz okvira i pravog duha šerijata.

Iznenađujući podaci otkrivaju da približno isti broj muškaraca i žena većinom želi šerijat kao izvor zakonodavstva. Ovo je slučaj u Egiptu, Iranu, Jordanu i Indoneziji. Na osnovu jedne druge „Gallupove“ ankete, Amerika je više religiozna nego zapadnoevropske zemlje, ima više od 40 posto građana koji kažu da Biblija treba biti izvor zakonodavstva, a više od 42 posto žele da religiozni lideri imaju direktnu ulogu u pisanju ustava. Ovo je važno kontekstualno poređenje.

Suprotno tome, većina anketiranih vjeruju da žene trebaju imati ista zakonska prava kao i muškarci: 85% u Iranu, 90% u Bangladešu, Indoneziji, Turskoj i Libanu; 77% u Pakistanu i 61% u Saudijskoj Arabiji. Jednak je procent anketiranih koji vjeruju da žene trebaju imati pravo na posao za koji su kvalificirane. Većina također vjeruje da žene trebaju imati pravo da obavljaju leaderske pozicije u vladinim tijelima i na nivou nacionalnih skupština: Malezija, Mauritanija, Liban 90%; Egipat 85%; Turska 86%; Maroko 82%; Iran 79%; Bangladeš 75%.

Anketom se konstatira da žene imaju u većoj mjeri iznijansiran pogled na šerijat, smatrajući ga podudarnim sa njihovim aspiracijama za napredovanje. Zato što šerijat predstavlja širok okvir muslimanskih vrijednosti, ima smisla to što bi se žene sa šerijatom osjećale osnažene u ulozi koju imaju u društvu i kod kuće.

Uloga Zapada: Dok se u interpretacijama muslimana o tome šta znači demokratija ponešto razlikuje od demokratskih tradicija u Americi i Evropi, mišljenja o toj temi variraju i na samom Zapadu. Važno je napomenuti da se, pri razmatranju demokratije u zemljama u kojima su muslimani većina, u obzir trebaju uzeti i kulturalne razlike i religijska očekivanja.

Očito, potrebno je raditi na prevazilaženju ovih stavova. Na koji način bi muslimani željeli da se zapadne vlade uključe u kreiranje ovih promjena? "Gallupova" svjetska anketa govori o velikom skepticizmu i kritiziranju američke vanjske politike u zemljama u kojima su muslimani većina. Građani u

većini anketiranih zemalja, izuzev u njih deset, izrazili su svoje neslaganje sa činjenicom da su Sjedinjene Američke Države ozbiljne u pokušajima da se osnaži i podstakne razvoj demokratije. Nadalje, anketirani vide duple standarde u američkoj politici podržavanja autoritativnih režima te smatraju da „nisu uspjele u promoviranju demokratije u muslimanskom svijetu“. Cinizam se nastavlja i u pogledu Iraka, gdje se smatra da je uvođenje demokratije postao argument Sjedinjenih Američkih Država pošto nije pronađeno oružje za masovno uništavanje.

Isto kao što Zapadnjaci reagiraju na jednostrane događaje kao što su napadi 11. septembra i samoubilački napadi, kao i široko raširene terorističke akcije na Srednjem Istoku i dijelovima Azije, tako muslimani reagiraju na slike i priče o zloupotrebi ljudskih prava na Guantanamo i u Abu Graibu, rat u Iraku i američko odbacivanje vlade na čelu sa Hamasom. Takve vijesti djeluju uvjerljivo i iniciraju snažna osjećanja na obje strane.

Iznenadujući podaci otkrivaju da približno isti broj muškaraca i žena većinom želi šerijat kao izvor zakonodavstva. Ovo je slučaj u Egiptu, Iranu, Jordanu i Indoneziji. Na osnovu jedne druge „Gallupove“ ankete, Amerika je više religiozna nego zapadnoevropske zemlje, ima više od 40 posto građana koji kažu da Biblija treba biti izvor zakonodavstva, a više od 42 posto žele da religiozni lideri imaju direktnu ulogu u pisanju ustava. Ovo je važno kontekstualno poređenje.

Poređenja radi, američki pogledi na muslimane i islam uključeni su u rezultate Svjetske ankete. Ovi pogledi su direktan rezultat prikazivanja islama u zapadnim medijima, terorističkih akcija u ime islama širom svijeta, kao i nedovoljne upućenosti u to šta je stvarni islam i kako izgleda većina muslimana. Četrdeset četiri posto Amerikanaca kaže da su muslimani previše ekstremni u svojim religijskim ubjeđenjima. Pitani o tome šta najmanje cijene u vezi sa Zapadom, najviše upitanih muslimana kaže da su to „mržnja ili degradacija islama i muslimana“. Ogromna većina u Maroku, Indoneziji, Egiptu i Pakistanu naveli su da Amerika želi „oslabiti i podijeliti islamski svijet“.

Važno je napomenuti i činjenicu da su, zbog masovne komunikacije, muslimani izloženi najrazličitijim tipovima vijesti. Mišljenja se često formiraju na neistinitim osnovama, ali ne iz nedostatka informacija. U muslimanskom svijetu danas postoji više alternativa CNN-u i BBC-u, kao

što su recimo „El-Džezira“, „El-Arabija“, MBC i druge televizije, a tu su i printani mediji. „Gallup“ je identificirao Saudijsku Arabiju kao posebno dobro informiranu, i to putem međunarodne televizije. Sedamdeset pet procenata Saudijaca stalno gleda „El-Džeziru“.

Sa tačke gledišta afričkih zemalja, Zapad ima pozitivne nakane prema ovim populacijama. Međutim, muslimani Azije i srednjoistočnih zemalja imaju nešto drukčije mišljenje o tome. Većina smatra da Zapad ne brine dovoljno o Egiptu, Turskoj i Kuvajtu. Veliki dio zapadnog nerazumijevanja muslimana proizlazi iz pogrešne percepcije o ulozi radikala u muslimanskim društvima.

Šta čini radikala?

Koliko javne podrške zaista ima u pogledu terorizma i kako se politički radikali razlikuju od umjerene muslimanske većine? Postoji li veza između terorizma i islama? Koja je uloga džihada?

„Gallupova“ svjetska anketa pokazuje da se pogledi umjerenih muslimana umnogome razlikuju od pogleda radikala.

Podaci govore da većina muslimana ne stavlja znak jednakosti između terorizma i islama. Ogromna većina u zemljama u kojima su muslimani većina, kao što je recimo Indonezija, kažu da teroristički napadi nikad nemaju opravdanje. To kaže 74% anketiranih u Indoneziji, 86% u Pakistanu, 81% u Bangladešu i 80% u Iranu. Devet od deset muslimana politički su umjereni, a većina anketiranih u predominantno muslimanskim zemljama osuđuju napade 11. septembra. Teroristi pogrešno koriste islam kao izgovor za svoja djela.

Ko su radikali? Muslimanski aktivisti imaju značajnu ulogu u mnogim zemljama, gdje su angažirani kao politički lideri ili predstavnici u parlamentu. Dok se može reći da islamski pristup nije primaran u radu vlada, on ipak postoji u velikoj

mjeri u zemljama kao što su Turska, Kuvajt, Jordan, Irak, Liban, Iran, Egipat, Pakistan, Sudan, Malezija i Indonezija. Nadalje, u ovim zemljama, kao i u Alžiru i Jemenu, takvi aktivisti formiraju „elitnu“ klasu u umjerenim društvima. 1980-ih i 1990-ih vlade su održale ograničene i izbore koje je kontrolirala država kad se pojavio iznenađujući procent islamske opozicije. Uzimamo za primjer uzdizanje Hamasa na palestinskoj teritoriji.

Trend se ipak pomjerio posljednjih godina. Od 11. septembra vlade su koristile potencijalnu opasnost „El-Kaide“ i globalnog terorizma da označe bilo kakvu opoziciju kao ekstremističku i na taj način su ispoljile veću kontrolu nad zakonodavstvom i građanima.

Pošto je došlo do toga da u posljednje vrijeme, nažalost, terorizam definira islam mnogim ljudima van muslimanskog svijeta, veoma je važna definicija šta čini vjerskog ili političkog radikala. U realnosti, radikali su manjina i ne čine predstavnike

rosti i 62 procenta su bili muškarci. Nekih 67 procenata „politički radikaliziranih“ prošli su srednje ili visoko obrazovanje. Ekonomski nisu u zaostatku od ostatka ljudi, nekih 65 procenata imaju prosječnu ili natprosječnu zaradu. Procent zaposlenosti ili životni standard nije se činio lošim među radikaliziranom populacijom.

Religija i radikali: Religija i politika uvijek su, kroz cijelu historiju, bili povezani. U judaizmu, osvajanja i naseljavanje Izraela bila su u „Božije ime“. Monarsi su tokom stoljeća vladali po „božanskom pravu“, a religija je zauzela centralnu ulogu u kontroliranju svih aspekata života. Križari su se borili u svetim ratovima, a imperijalne ekspanzije su se događale „zbog Božije volje“. Kolonijalizam je često bio rezultat politike vođene religijom.

„Gallup“ je otkrio neke vrlo interesantne činjenice koje se tiču islama i radikala, a koje govore o tome da nisu uvijek povezani religija i fana-

Isto kao što Zapadnjaci reaguju na jednostrane događaje kao što su napadi 11. septembra i samoubilački napadi, kao i široko raširene terorističke akcije na Srednjem Istoku i dijelovima Azije, tako muslimani reaguju na slike i priče o zloupotrebi ljudskih prava na Guantanamo i u Abu Graibu, rat u Iraku i američko odbacivanje vlade na čelu sa Hamasom. Takve vijesti djeluju uvjerljivo i iniciraju snažna osjećanja na obje strane

umjerenih muslimana. Također, moramo naglasiti da radikali dolaze iz različitih pozadina, a neki čak uopće nisu religiozni. Teroristi koji su oteli avione 11. septembra bili su alkoholičari i konzumenti pornografije. S druge strane, ni svi radikali ne podliježu terorističkoj ideologiji. Oni obično samo žele veću ulogu religije u javnom životu.

Veza između siromaštva i terorizma? „Gallupova“ anketa istražila je pitanje moguće povezanosti siromaštva i terorizma. Nije označeno kao tačno uobičajeno mišljenje da se ekstremizam razvija iz ekonomskog nezadovoljstva. Umjesto toga, ispostavilo se da se politički radikali mogu pronaći iz različitog spektra; od vrlo obrazovanih ljudi i ljudi iz gornjeg sloja društva sve do radničke klase, oni dolaze i iz ruralnih i urbanih dijelova. Radikali obično nisu siromašni. Zajedničke crte ipak postoje među radikalima: gotovo 50 procenata ekstremista koji su anketirani bili su između 18 i 29 godina sta-

tizam. Prisutnost radikala u džamijama nije veća od prisutnosti umjerene populacije. Većina ljudi koji osuđuju terorizam u Indoneziji koristili su Kur'an kao opravdanje da se ne ubija. Ipak, pošto je islam prevladajuća religija arapskog i muslimanskog svijeta, po pravilu se koristi da se opravda ekstremizam i terorizam. Druge religije, kao što je kršćanstvo, u prošlosti su koristile religiju da opravdaju nasilje.

Radikali se javljaju u svim oblicima u muslimanskom svijetu. Međutim, većina politički radikaliziranih žele implementaciju islamskog zakona. Ne da se uvede teokratija, već iz drugog razloga, koji navode i mnogi umjereni muslimani – naime, mnogi među anketiranim žele ograničiti snagu autokratskih vladara i režima jer ih smatraju korumpiranim i neislamskim.

Većina i radikala i umjerenih naglašavaju da ne žele vjerske vođe na čelu države. Oni kažu da preferiraju da takve osobe imaju savjetodavnu ulogu.

Kao što je govoreno i ranije u vezi s džihadom, umjereni muslimani ne koriste svoju religiju da bi opravdali militantni i religiozni radikalizam. Ipak, i umjereni muslimani cijene svoju religiju podjednako; ali, uloga religije u politici i društvu je ono što se razlikuje: Može li religija opravdati rat, samoubilačke napade i vojne akcije ili političku presiju? Umjereni muslimani bi na to pitanje odgovorili sa ne.

Mrze li radikali Zapad? Ne nužno. Poput umjerenih muslimana, i radikali vrednuju doprinos Zapada na polju tehnologije te cijene zapadni pravedni politički sistem, vladavinu zakona te radnu etiku. Kad su bili anketirani, najmanje 50 procenata radikala naveli su da bi kretanje ka većem stepenu demokratije značilo dobrobit muslimanskom svijetu; kazali su to čak i u većem broju od umjerenih muslimana. Nadalje, više politički radikaliziranih (58 procenata) žele imati bolju povezanost sa Zapadom, samo 44 procenata umjerenih navode isto.

Ipak, zapadni način života privlači veću dozu kritike radikala, ali se i razlikuje od zemlje do zemlje. Većina se ne slaže da Amerika nije ozbiljna u svojim nastojanjima da izvozi demokratiju u regiji. Zajedno sa 67 posto umjerenih muslimana, osamdeset jedan posto radikala smatraju Ameriku agresivnom. Većina nezadovoljstva radikala potiče od nedavne kolonijalne historije njihovih zemalja i haosa koji je donio nestabilne vlade, zapadnu intervenciju, pojavu arapskog nacionalizma te arapskog poraza u arapsko-izraelskom ratu 1967. godine. Nacionalizam je podgrijao nadu u bolji život te izazvao razočarenje koje je i danas prisutno među radikalima.

Radikali i umjereni muslimani u odgovoru na slijedeće pitanje dali su jedan od najvažnijih podataka iz cijele studije: Ako bi vas u privatnosti neko iz američke vlade pitao šta je to što Amerika može uraditi da se popravi kvalitet života ljudi poput vas u ovoj zemlji? Najuobičajeniji odgovori među obje grupe su:

- Smanjiti nezaposlenost i popraviti ekonomsku infrastrukturu,
- Prestati se miješati u unutarnje poslove arapskih/islamskih zemalja,
- Prestati nametati svoja razmišljanja i uvjerenja,

- Poštovati naša politička prava i prestati nas kontrolirati,

- Dati nam slobodu koja nam pripada.

Muslimanski svijet voli mnogo više stvari sa Zapada nego što mi to mislimo. Tri frekventna odgovora koja su se pojavljivala, kad su anketirani bili pitani o tome čemu se najviše dive na Zapadu, bila su: tehnologija, zapadno vrednovanje ozbiljnog rada, samooslanjanje i saradnje te sloboda govora i poštovanje ljudskih prava.

Mnogi muslimani kažu da je najbolji način borbe protiv globalnog terorizma da se formira partnerstvo između muslimana i svjetskih vlada te da se postigne veće razumijevanje između muslimana i nemuslimana. Bez takvih napora, i dalje prevladavati stereotipi i nasilje će.

Anketirani su poprilično precizno odgovarali o tome kako Zapad može popraviti odnose sa zemljama u kojima su muslimani većina. Većina odgovora zasnivala se na potrebi većeg poštivanja muslimanske kulture, izbjegavanju pokroviteljstva

U realnosti, radikali su manjina i ne čine predstavnike umjerenih muslimana. Također, moramo naglasiti da radikali dolaze iz različitih pozadina, a neki čak uopće nisu religiozni. Teroristi koji su oteli avione 11. septembra bili su alkoholičari i konzumenti pornografije. S druge strane, ni svi radikali ne podliježu terorističkoj ideologiji. Oni obično samo žele veću ulogu religije u javnom životu.

prema muslimanskim državama te pokazivanju većeg razumijevanja i poštovanja prema islamu.

Šta žene žele?

Najrazličitija skupina žena je u „Gallupovoj“ anketi progovorila o temama kao što su jednakost, posao, ekonomski i socijalni uvjeti te opunomoćenje. Često kad zapadni mediji i pojedinci govore da je islam loš i da je to tiranska religija, obično spominju položaj žena. Mnogi vjeruju da su žene potčinjene, iskorištavane te da su natjerane na sjedenje u kući, gdje su nadohvat svojih muževa. Ovo mišljenje je pojednostavljeno i u mnogim slučajevima pogrešno te ne uzima u obzir ženini izbor u svemu tome. Istina je da mnoge žene odabiru živjeti u skladu sa islam-

skim idealima. Islamsko izjednačavanje ide sve do odnosa između muškarca i žene. Istinski islam gleda na muškarce i žene kao na jednake partnere – svaki sa svojim sposobnostima i ulogom u životu.

S druge strane, pismenost među ženama izostaje u zemljama kao što su Pakistan i Jemen. Međutim, ove statistike nisu norma u zemljama u kojima je obavljena anketa. U zemljama u kojima se ženama ne dozvoljava da voze ili da se kreću bez muške pratnje, anketirane žene se ipak bave drugim pitanjima. U mnogim slučajevima, politički i ekonomski uvjeti, kao i želja da se oni poprave prevazilaze želju među ženama da promijene svoju socijalnu situaciju. Populacija u zemljama u kojima su muslimani većina ima snažan osjećaj o tome šta treba karakterizirati moralno ponašanje između spolova. Mnogi ankrtirani suprotstavljaju se onome što oni vide kao razbijanje porodice u zapadnom društvu i nedostatku moralnog reda. Postoji jasno razumijevanje u zemljama u kojima su muslimani većina o definiranim ulogama muškaraca i žena u okviru porodice. Upitani o tome šta ih najviše ljuti na Zapadu, najfrekventniji odgovor i žena i muškaraca

žene iz centralnog prostora za obavljanje molitve. Žene su se pobunile protiv ovakvog prijedloga. Jer, kad se radi o obavljanju vjerskih dužnosti, oba spola su jednaka te im nije zabranjen pristup u džamiju. Protivnici ovoga mišljenja naveli su da bi takvo što bilo u suprotnosti sa islamskom tradicijom. Žene su se snažno uključile u rješavanje ovog pitanja te su uspješno zaustavile ove mjere koristeći šerijat. Kad se radi o šerijatu, isto kao što vlade, tako i sami građani koriste islam da opravdaju određene postupke koji su utemeljeni u kulturi. Šerijat se koristi u slučajevima da se opravda praksa kao što je žensko obrezivanje. Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da je između 100 i 140 miliona djevojčica svake godine podvrgnuto obrezivanju, kako u muslimanskim zemljama, tako i drugdje. UNICEF navodi da se 90 procenata djevojčica obrezuje u Egiptu, Maliju, Gvineji i Sudanu, dok se uopće ne obrezuju u Saudijskoj Arabiji, Iranu i Iraku. Muslimanski učenjaci i teolozi slažu se u tome da je, prema šerijatu, žensko obrezivanje nepotrebno i neopravdano, isto kao i ubistva iz časti. Finansijsko osnaživanje žena je jedan od aspekata podržavanja žene u islamu koji može biti

Rezultat toga je da muslimanke ne žele toliko da ih Zapad „spašava“. Muslimanke se dive mnogim aspektima Zapada, kao što su sloboda govora i politička sloboda te jednakost spolova. Kao i muškarci, one žele jače veze sa zapadnim svijetom

širom svih zemalja je bio „seksualni i kulturni promiskuitet“, kao i „moralna iskvarenost“.

Prema islamu, odvojenost muškaraca od žena u pojedinim situacijama ne znači nužno da su žene inferiornije. Posebni dijelovi za molitvu, naprimjer, ne postoje zato da bi se žene ponizile, već da bi se svakom dala prilika da obavlja molitvu bez ometanja suprotnog spola. U društvu, opet, namjera koja se krije iza odvajanja je da se sačuva čast žene i da se spriječi nedolično ponašanje između različitih spolova. Ovo, naravno, nije uvijek tako i u praksi jer se događa da se žene tretiraju kao inferiorni građani, kad ih potčinjavaju muškarci iz njihovih porodica.

Pitanje posebnih prostora za obavljanje molitve pokrenulo se kad su Mekansko namjesništvo i druge organizacije predložile premiještanje toga prostora dalje od gužve i televizijskih kamera, kao način da se omogući veća sigurnost i prostor za žene. Taj prijedlog trebao je u potpunosti pomjeriti

nepoznat mnogim zapadnjacima. Iako su u mnogim zemljama žene u mogućnosti raditi, a mnoge muslimanke i žele slobodu da rade, one nisu finansijski odgovorne ikoga izdržavati. Nikad nisu dužne raditi u smislu zaposlenja. Ovo im omogućava da brinu o svojoj porodici, djeci i kućanstvu. Također, bilo kakav novac koji zarade ostaje njima i ne smatra se zajedničkim vlasništvom.

Ovaj oblik podržavanja žena nije uvijek očigledan zapadnjacima, koji uobičajeno gledaju na ženu u muslimanskim zemljama i koji smatraju da je šal kojim pokrivaju glavu (hidžab) oruđe tlačenja muškaraca i vlade. Realnost je da širom svijeta bezbroj žena slobodno bira hoće li pokriti svoje glave i tijelo te da nisu prisiljene na to. Ustvari, islam zabranjuje svaki vid prisile. Mnogim muslimankama hidžab je oruđe osnaživanja žena koje im omogućava da se fokusiraju na porodicu, posao i vjeru, a ne na materijalne potrebe. Odbacivanje zapadnjačkog

seksualnog promiskuiteta oba spola govori o velikoj brizi za žensku skromnost i poštovanje. Većina anketiranih u Egiptu, Jordanu i Pakistanu ne smatraju da su žene cijenjene u zapadnom društvu.

Kao rezultat toga je da muslimanke ne žele toliko da ih Zapad „spašava“. Muslimanke se dive mnogim aspektima Zapada, kao što su sloboda govora i politička sloboda te jednakost spolova. Kao i muškarci, one žele jače veze sa zapadnim svijetom. Također, žele da Amerikanci shvate njihovu situaciju. Ipak, većina ne želi postati kao žene na Zapadu, navodeći da prisvajanje zapadnih vrijednosti u suštini ne bi pomoglo njihovom progresu.

Kao što je navedeno, većina muslimanki željela bi da se neki oblik šerijata inkorporira u sistem vlasti ili da se barem koristi kao izvor. Najveći broj muslimanki u zemljama u kojima su muslimani većina, koje cijene svoju vjeru i njenu ulogu u svakodnevnom životu, također gledaju blagonaklono na šerijat. Većina njih također blagonaklono gleda na njihova prava da glasaju, rade i služe svojoj zemlji. Osjećaji muslimana prema ulozi žena također su bili predmet ankete. U mnogim zemljama, sa izuzetkom Saudijske Arabije i Irana, gotovo je isti broj žena i muškaraca koji smatraju da žene trebaju imati pravo na glasnje. Većina muškaraca smatra da žene trebaju imati pravo na zaposlenje.

Muslimanke bi željele vidjeti Zapadnjake kako se više uključuju u detaljnije propitivanje i shvatanje njihovih prioriteta, a ne da nameću ono što oni misle da se treba istraživati. Politička i ekonomska stabilnost su suština brige muslimanki, i to bi trebala biti prva pitanja kad se formira neka politika. Svijest o ulozi islama od velike je važnosti za razumijevanje šta muslimanke trebaju i žele.

U cjelini, podaci i mišljenja prikupljena u Svjetskoj anketi govore o tome da žene kao i muškarci dijele ista mišljenja i zabrinutosti – želju za poboljšanjem njihove političke i ekonomske situacije te želju da ih Zapad vidi u pozitivnijem svjetlu.

Sukob ili suživot?

U tradiciji antisemitizma, muslimani se trebaju prestati posmatrati kao krivci za globalni terorizam te kao krivci za islamofobiju. Prebacivanje krivice na islam i muslimane postao je lahak način da se objasne problemi u muslimanskom svijetu, kao i terorizam svuda. Istaknuti američki kršćani

i evangelisti bili su veoma brzi u generaliziranju o muslimanima te davanju klevetničkih komentara. „Islamofobija“ je sve više prisutna u Evropi, gdje muslimanski imigranti dolaze iz svih dijelova svijeta. Političke partije desnog krila u Francuskoj, Danskoj, Norveškoj i na drugim mjestima demonstrirale su upravo ovakav stav. Drugi su izrazili zabrinutost da će Evropa postati „Euarabija“, vid ponavljanja Austro-Ugarske imperije. Ova zabrinutost izlazi na vidjelo prilikom razmatranja mogućeg članstva Turske u Evropskoj uniji.

Ipak, muslimani u cjelini ne mrze Zapad zbog naših sloboda. Mnogi se dive ovim socijalnim prilikama i prednostima. Muslimani su svjesni spomenutih stavova i predrasuda i osjećaju odgovarajuću ozlojeđenost prema onima koji ih ne razumiju. Euforija i nasilje stvoreno objavljivanjem karikatura poslanika Muhammeda u danskim novinama pokazalo je potrebu za boljim razumijevanjem muslimanskih vrijednosti i kulture. Još je nešto veoma interesantno: papa Benedikt XVI. citirao je

Strah od islama vodi do vjerovanja u monolitnu prijetnju. Umjesto toga, islam treba posmatrati kao važan i sveprisutan element društava koji definira kulturni i nacionalni identitet. Ne treba ga se plašiti, već ga gtreba bolje razumjeti.

bizantskog cara koji je rekao da je poslanik Muhammed donio samo zlo i nehumanu praksu u svijetu. Spominjanje ovoga citata pokrenulo je veliko neslaganje među zemljama, kao i nezadovoljstvo na ulicama u muslimanskim zemljama.

Zaključak

„Pridobijanje umova i srca“ putem javne diplomatije najdirektniji je i najefektivniji način prevazilaženja nedostatka komunikacije između Zapada i muslimanskih zemalja. Religija nije primarni problem, a pravljenje problema od religije velika je greška koja slabi pozitivan uticaj religije i kulture te zamagljuje zajedničke vrijednosti i zabrinutost. Strah od islama vodi do vjerovanja u monolitnu prijetnju. Umjesto toga, islam treba posmatrati kao važan i sveprisutan element društava koji definira kulturni i nacionalni identitet. Ne treba ga se plašiti, već ga gtreba bolje razumjeti.

Prijevod s engleskog:
Haris Hadžić